

100 let Narodne galerije

Avtorica besedil: mag. Kristina Preininger, Narodna galerija. Oblikovanje: Ivan Mitrevski.

Današnje pročelje palače Narodni dom.
Slavnostni vhod v Narodno galerijo.
Arhiv Narodne galerije.

ZA NARODNO GALERIJO!

Misel Narodne galerije naj se razširi po vsej slovenski zemlji. Potrebna so obilna sredstva, a naložena bodo v narodu za stoletja in bodo nosila obilne duševne obresti. (Odlomek z letaka Za Narodno galerijo! oktober 1918.)

Zamisli o ustanovitvi slovenskega umetnostnega muzeja so se porajale že proti koncu 19. stoletja. Med drugimi sta se za ustanovitev zavzemala polihistor in časnikar Peter pl. Radics in župan dr. Ivan Hribar. K vse glasnejšim razpravam o slovenski upodabljaljoči umetnosti so prispevale tudi umetniške razstave, zlasti prva, ki jo je leta 1900 pripravilo Slovensko umetniško društvo. Razstava je spodbudila intenzivnejša prizadevanja za ustanovitev galerije, ki bi zbirala, hranila, proučevala in razstavljala likovno bogastvo, ustvarjeno na slovenskem etničnem ozemlju ali za tu živeče naročnike. Skozi desetletja je tako živela neustavljiva želja Slovencev po lastni umetniški ustanovi, vendar splošne družbene in predvsem politične razmere uresničitvi dolgo niso bile naklonjene. Ugoden trenutek je nastopil tik pred koncem prve svetovne vojne, ko je bilo ustanovljeno Društvo Narodna galerija, 18. septembra 1918 pa je bil sklican ustanovni občni zbor. Pri rojstvu Društva Narodne galerije so sodelovali likovni in besedni umetniki, zamisel so podpirali Slovenci vseh naših dežel in tudi iz zamejstva. Ker je Društvo Narodna galerija začelo brez vsakršnega imetja, imelo ni niti ene umetnine, kaj šele zbirke, in ob začetku ni razpolagalo niti z denarjem niti s prostori za svojo dejavnost, so odborniki pripravili manifest o Narodni galeriji, ga poslali v objavo domačim in tujim medijem in vso zainteresirano slovensko javnost vabili, da s pristopom

v društvo ali z večjimi donacijami podpre uresničitev zamisli. V društvenih pravilih iz leta 1918 je zapisano, da je namen društva *ustanovitev, izpopolnjevanje, vzdrževanje in varstvo javne slovenske umetnostne galerije* in da je naloga Narodne galerije zbirati dela slovenskih umetnikov vseh časov in dela tujih umetnikov, ki so vplivali na razvoj upodabljaljoče umetnosti na Slovenskem. Ena pomembnejših nalog je bila tudi združiti že obstoječe umetnostne zbirke in pridobiti za galerijo primerne prostore.

USTANOVNIKI

Ne dvomim, načrt slovenske umetniške galerije se uresniči, s sodelovanjem naroda se bo uresničil! Tako je že leta 1907 suvereno napovedoval uresničitev Narodne galerije slikar Rihard Jakopič, ki je bil posebno aktiven med vizionarskimi, odločnimi, spretnimi, razumnimi in zagnanimi pobudniki ustanovitve Narodne galerije. Med prizadevneži in podporniki najdemo diplomate, umetnostne zgodovinarje, pravnike, bančnike ter mestne in cerkvene predstavnike. Narodno galerijo so ustvarile: vizionarnost Riharda Jakopiča, treznost prof. dr. Izidorja Cankarja, pragmatičnost prof. dr. Franceta Steleta, podjetnost Ivana Zormana, predanost msgr. Viktorja Steske, pravna ostrina dr. Josipa Regalija, ustanovniška volja dr. Ivana Hribarja in velikodušnost dr. Frana Windischerja. Na ustanovnem občnem zboru Društva Narodna galerija, 18. septembra 1918, so izvolili odbor in umetniško komisijo, ki sta bila odgovorna za delo društva. Iz društvenih pravil lahko razberemo njune naloge in sestavo. Odbor je imel predvsem organizacijske naloge, umetniški komisiji pa je bila v celoti

zaupana odgovornost za umetniško kvaliteto umetnin, ki jih pridobi društvo – predvsem z nakupi. Zelo pomembno vlogo so imeli tedaj aktivni umetniki, saj je bila v odboru obvezna prisotnost vsaj dveh, umetniško komisijo pa so sestavljali izključno likovniki. Slikar Ivan Frankè je imel funkcijo varuha galerije, njegov namestnik je bil Rihard Jakopič. V umetniški komisiji, ki je imela nalogo ustvariti umetnostno zbirko Narodne galerije, pa spet najdemo Riharda Jakopiča, skupaj s Hinkom Smrekarjem, Matejem Sternenom, Franom Tratnikom in Franom Veselom. Že leta 1919 zasledimo v zapisnikih med imeni odbornikov tudi slikarko Ivano Kobilca.

Po prvem letu delovanja je galerijska zbirka vsebovala tri darovane in 25 kupljenih umetnin. Zbirka se je oblikovala s postopnimi prevzemi, npr. mestne zbirke, in z nakupi.

GALERIJSKI DOM

Prvo zbirko je Narodna galerija postavila na ogled marca 1920 v stanovanjskih prostorih prvega nadstropja ljubljanske Kresije. Junija 1924 je Društvo Narodna galerija od magistrata prevzelo v najem Jakopičev paviljon in tako pridobilo razstavišče za občasne razstave. Pravi dom za galerijske umetnine pa se je nakazoval novembra 1925, ko je Društvo dobilo v uporabo tudi večji del prostorov v palači Narodni dom. Prvotno so bila namreč v palači, ki je bila zgrajena leta 1896, nastanjena razna slovenska društva, s katerimi si je Narodna galerija še nekaj časa delila prostore.

Ob praznovanju desetletnice obstoja Društva Narodna galerija so decembra 1928 v dvanajstih prostorih Narodnega doma postavili na ogled razstavo 230 slik, 132 kipov in 746 del na papirju kot izbor del iz galerijske zbirke; iz te društvene zagnanosti pa je junija 1933 sledilo odprtje stalne razstave, za katero so svoja dela odstopili ali posodili tudi Narodni muzej, Škofijski muzej in že zgoraj omenjena zbirka ljubljanske mestne občine.

Trinajst let pozneje, po koncu druge svetovne vojne, je Narodna galerija postala državna ustanova in dom nas vseh.

GALERIJSKA ZAKLADNICA

Narodna galerija je prava zakladnica slovenske likovne umetnosti minulih obdobij. Srce galerije predstavlja stalna zbirka, ki danes vključuje več kot 600 umetnin od srednjega veka do konca 20. stoletja. Stalna zbirka, ki je ves čas na ogled, je svojo zaokroženo podobo in razsežnost dobila v začetku leta 2016, ko je bila po temeljiti prenovi Narodnega doma občutno razširjena. Med najbolj priljubljene umetnine po izboru obiskovalcev sodijo slike *Poletje*, *Kofetarica*, *Pred lovom*, *Macesen*, *Sejalec* ... Zadnja večja galerijska pridobitev je zbirka del Zorana Mušiča, evropsko priznanega slikarja 20. stoletja. Še veliko več umetniških del, kakor jih lahko vidijo obiskovalci, pa je spravljeno v depojih galerije. To so posebej klimatsko vzdrževani in urejeni prostori, v katerih so shranjene umetnine.

Celotna galerijska zbirka obsega že skoraj trinajst tisoč del in kronološko zaobjema čas od 13. do 20. stoletja. Umetnostne zbirke Narodne galerije so razdeljene na slikarski in kiparski fond, na dela na papirju in na fotografsko zbirko. Zasnova je bila z donacijami ustanovnikov Društva Narodna galerija: od leta 1918 dalje se predstavitev opusov slovenskih slikarjev oziroma slikarjev, ki so delovali na področju današnje Slovenije, sistematično dopolnjujejo z nakupi, z volili in z donacijami. Slikarska zbirka obsega dela, slikana na platno in na leseno ali kovinsko podlago, in pasteje. Njej je namenjenega tudi največ stalnega razstavnega prostora. Dela na papirju vključujejo risbe in grafike. Med materiali, ki so zastopani v kiparski zbirki, prevladujejo les, kamen, bron, mavec in glina. Najnovejša v galeriji je zbirka fotografij.

POSŁANSTVO NARODNE GALERIJE

Narodna galerija poleg osrednje razstave pripravlja tudi različne občasne razstave, tako se vsako leto zvrstijo približno tri večje in tri manjše občasne razstave.

Pomembna galerijska naloga je, da se narodna zbirka nenehno povečuje – z nakupi, darili, volili. Kustosi – umetnostni strokovnjaki v galeriji, vse umetnine (p)opišejo, raziščejo, preučijo in z razstavami, vodstvi, predavanji, katalogi in drugimi publikacijami osvetljujejo našo umetnostno preteklost. Konservatorji-restavratorji zagotavljajo dobro stanje umetnin in obnavljajo poškodovane umetnine. Galerijski pedagogi pripravljajo različne dejavnosti in dogodke za obiskovalce. Narodna galerija torej skrbi, da se ohranjata naša premična umetnostna dediščina in zavedanje o njenem pomenu.

Sto let intenzivnega življenja osrednje slovenske nacionalne ustanove za zbiranje, varovanje, hranjenje, proučevanje in razstavljanje starejše likovne umetnosti je ugledna doba. Od ustanovitvenega občnega zbora 18. septembra 1918 do današnjega dne je Narodna galerija skozi različne zgodovinske okoliščine, spremenjene države, politične sisteme in na strokovnih križpotjih ohranila avtonomijo in si prizadevala za strokovnost na poti, ki je bila začrtana ob njeni ustanovitvi in v prvih letih delovanja. S svojimi zbirkami, razstavami, zbrano dokumentacijo, raziskovalnim delom, publikacijami, restavratorsko ter razvejano pedagoško in andragoško dejavnostjo je Narodna galerija bistveno sooblikovala slovensko umetnostnozgodovinsko stroko in vplivala na splošno kulturno zavest.

ŠIRITEV GALERIJE

Zaradi večanja galerijskih zbirk in programskih nalog je bilo leta 1993 dograjeno novo krilo Narodne galerije, z obsežnimi razstavnimi in upravnimi prostori. Najpomembnejša pridobitev te prostorske razširitve je bilo obsežno razstavišče za občasne razstave. Narodna galerija namreč poleg osrednje stalne razstave pripravlja tudi različne občasne razstave. Pred

prostorsko razširitvijo smo za vsako večjo razstavo umikali stalno zbirko slovenske umetnosti. V novem krilu, ki ga je zasnoval arhitekt Edvard Ravnikar, je bila leta 1997 postavljena tudi stalna zbirka Evropski slikarji.

Leta 2001 je bila zgrajena še vhodna avla, ki je povezala oba obstoječa dela. Najmlajša stavba, ki so jo sprva imenovali kar mestna dnevna soba, je namenjena sprejemu obiskovalcev, otvoritvam razstav in drugim, tudi nemuzejskim prireditvam. Preprosta zastekljena kovinska konstrukcija, ki povezuje dogajanje v galeriji z mestnim vrvežem, hkrati vzbuja radovednost mimoidočih, kaj se skriva za galerijskimi zidovi. V tem, srednjem delu galerije sta danes galerijska trgovina in kavarna, ki ponujata obiskovalcem tudi okrepcila in galerijske spominke.

MESTNI SIMBOL V GALERIJ

Robbov vodnjak je eden najpomembnejših baročnih spomenikov v Ljubljani in Sloveniji in tudi eden najprepoznavnejših ljubljanskih mestnih simbolov. Leta 1743 so ga mestne oblasti naročile pri Francescu Robbi (Benetke, 1. maj 1698–Zagreb, 24. januar 1757), ki je bil tedaj vodilni kipar in kamnosek v mestu in danes velja za najpomembnejšega baročnega kiparja na Slovenskem. Robba, šolan pri Pietru Baratti v Benetkah, je osnovno idejo za vodnjak dobil pri Berninijevem Vodnjaku štirih rek na Piazza Navona v Rimu, pri zasnovi celote pa se je naslonil na vodnjak na rimski Piazza della Rotonda, ki ga je v današnjo obliko leta 1711 predelal Filippo Barigioni. Pri tem je Robba štirikotno zasnovo Barigionijevega rimskega vodnjaka spretno preoblikoval v lažjo in vitkejšo trikotno obliko, ter svojo stvaritev tako uskladi s tremi smermi, iz katerih so meščani lahko prišli na prostor pred Mestno hišo. Tri krepke moške postave, ki v rokah držijo vrče za vodo, so bile šele nekaj let po postavitvi vodnjaka identificirane kot rečni bogovi Save, Krke in Ljubljanice, današnje ime – *Vodnjak treh kranjskih rek* – pa se je spomenika prijelo šele v prvi polovici 20. stoletja.

V 19. in 20. stoletju sta vodnjak in tlak okoli njega doživela številne spremembe, izgubljene so tudi prvotne stopnice in kamniti vogalni stebriči, še posebej v zadnjih desetletjih pa so veliko poškodb utrpeli tudi figure, izdelane iz carrarskega marmorja. Po treh desetletjih dela je original na Mestnem trgu jeseni leta 2006 nadomestila kopija, restavrirani izvornik pa je bil poleti leta 2008 postavljen v Narodni galeriji.

ŠKRATOVA SOBA ZA RADOVEDNEŽE

Po vizionarski domislici dr. Anice Cevc, nekdanje ravnateljice Narodne galerije, sta pesnica Svetlana Makarovič in ilustrator Kostja Gatnik leta 1981 ustvarila škrate Gala in domišljjski Galov svet v knjižni obliki. Slikanici *Gal v galeriji* (leta 2006 je bila prevedena v angleščino) in *Strahec v galeriji* (iz leta 2003) sta v razstavne prostore pritegnili številne generacije otrok.

Zelena nit vseh aktivnosti, ki so bile namenjene otrokom, je bil škrate Gal, ki je tako postal prepoznavna ikona izobraževalne dejavnosti v Narodni galeriji. Ob temeljiti prenovi palače Narodnega doma smo v galeriji uredili stalni Galov prostor, ki otrokom otipljivo približa Galov svet in jih hkrati pouči in navduši za likovno umetnost.

Galova soba je otrokom in družinam namenjena galerijska raziskovalnica. V njej se lahko mladi obiskovalci čudijo, odkrivajo, ustvarjajo in iščejo Galove namige za spoznavanje galerijskih zakladov. Najmlajšim je namenjen kotiček, v katerem se počutijo zares škratevsko zeleno. V sobi lahko preizkusijo GALaprestol in se fotografirajo v škratevski opravi, prebirajo Galove slikanice in ob igrah spoznavajo umetnine. Na osnovnošolske radovedneže pa čaka zelenost v Galovih knjigah – z Galovo abecedo v petindvajsetih umetnostnih geslih, ki so zabavno, interaktivno razložena v petindvajsetih zelenih knjigah velikankah. V njih lahko spoznavajo najpogostejše likovne motive, tehnike, slogovna obdobja, ikonografske pojme, oblikovne prijeme in likovne pripomočke.

VIRI:

- **Osemdeset let Narodne galerije: 1918–1998** (ur.: Ferdinand Šerbelj), Narodna galerija, Ljubljana 1998.
- <https://www.ng-slo.si/si/razstave-in-projekti/razstava/osemdeset-let?id=1314>
- <https://www.ng-slo.si/si/razstave-in-projekti/razstava/nova-vhodna-avla?id=1325>
- Mojca Jenko: **Porajanje umetnostne zbirke. Ob 90-letnici Narodne galerije**, Narodna galerija, Ljubljana 2008.
- <https://www.ng-slo.si/si/razstave-in-projekti/razstava/porajanje-umetnostne-zbirke?id=1431>
- Matej Klemenčič: **Robbov vodnjak. Zgodba mestnega simbola**, Narodna galerija, Ljubljana 2010.
- <https://www.ng-slo.si/si/razstave-in-projekti/razstava/robbov-vodnjak?id=1483>
- **Prenova Narodnega doma. Uresničene sanje Narodne galerije** (ur.: Dušan Benko, Mateja Krapež), Narodna galerija, Ljubljana 2016.
- <https://www.ng-slo.si/si/razstave-in-projekti/razstava/prenovljeni-narodni-dom?id=3723>
- <https://www.ng-slo.si/si/razstave-in-projekti/razstava/galova-soba?id=3744>

Za Narodno Galerijo!

Slovenska beseda še ni blestela v knjigi, ko je že roka neznanega slovenskega umetnika v srednjem veku ustvarjala znamenite umetnine po cerkvah in dvorcih. Ob času renesanse je padel na slovensko zemljo odsvit nove lepote, porojene v Italiji, in slovenski talent je sodeloval pri zgradbi ponosne stavbe beneške umetnosti. Doba baroka nam je rodila slovite umetnike Misleja, Mencingerja, Werganta, Cebeja, Šego, poznejši čas Layerja in Langusa. Slovenski talenti Šubici, Ažbe in toliko drugih so delovali v tujini, in so pustili v tujini svoje največje umotvore. Genijalni Wolf je umrl skoro pozabljen.

Slovenska umetnost je tlačnila po svetu, njeni spomeniki so raztreseni. Slovenski čopič in dleto sta upodabljala slovensko zemljo, ovekovečila sta v svojih delih slovenski tip, a naš duh, ki živi v teh umotvorih, je nepozabljen.

Dvesto let je minilo, kar je zatonila Academia operosorum in z njo velika doba našega baroka; kmalu bo preteklo sto let, kar je Žiga baron Zois ustanavljal „Ilirski muzej“ in ž njim „Galerijo slovenskih narodnih umetnosti“; petdeset let je prešlo, odkar so domoljubi poskušali v središču Slovenije ustvariti Umetniško galerijo.

Letos slavimo petdesetletnico tistega znamenitega dne, ko je podpisal vladika Strossmayer darilno pismo, s katerim je utemeljil ponosno galerijo Jugoslovanske akademije v Zagrebu.

Slovenska umetnost pa ni imela strehe in še danes nima svojega doma. Bila je tujka na lastnih tleh in med svetom.

„Narodna Galerija“ hoče zgraditi akropolo slovenski umetnosti.

„Narodna Galerija“ hoče zbrati dela slovenskega genija ter jih strniti v svetlo žarišče, iz katerega naj sije umetniška sila našega plemena.

„Narodna Galerija“ hoče postati zakladnica lepote slovenskega naroda, njegov prosvetni zavod, ki naj odkrije lik lepote, kakor si ga je zasnoval slovenski upodabljajoči duh.

„Narodna Galerija“ bodi ustanova, ki naj združi v sebi absolutne vrednote naše umetnosti in ki naj stopi kot sestra k podobnim ustanovam drugih narodov, enaka jim ne po obsegu in zunanji veličini, pač pa po notranji moči in pomenu.

„Narodna Galerija“ bodi slovenskemu narodu tudi živ vir lepote in naj v stalnem stiku s slovenskim umetnostnim gibanjem pospešuje razvoj naših umetniških sil do viška popolnosti.

Mnogim narodom so ustanavljali take zavode vladarji in meceni iz preobilice svojih sredstev. Mi se obračamo na slovenski narod, da si ustvari tudi **„Narodno Galerijo“** sam, kakor je vse drugo dosegel iz lastnih moči.

Ljubljana, meseca oktobra 1918.

ODBOR „NARODNE GALERIJE.“

Misel „Narodne Galerije“ naj se razširi po vsej slovenski zemlji. Potrebna so obilna sredstva, a naložena bodo v narodu za stoletja in bodo nosila obilne duševne obresti. Redna članarina znaša 30 kron letno; enkratna ustanovna 500 kron. — Želeti bi bilo z ozirom na važnost ustanove, da pri skladu za „Narodno Galerijo“ sodeluje vse slovensko ljudstvo in da se je tisti, ki jim je mogoče, spomnijo z večjimi izrednimi darili.